

”Kaikilta tarvitaan sovintoon pyrkivää mieltä”

Arkkipiispa Tapio Luoman haastattelu

Arkkipiispa Tapio Luoma asetettiin virkaansa 3.6.2018. Hänestä tuli järjestyksessään viidestoista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispa aikana, jolloin kirkon sisäiset ristiriidat ovat näkyvissä kenties voimakkaammin kuin koskaan ennen. *Teologinen Aikakauskirja* kysyi uuden arkkipiispan näkemyksiä kirkon johtajuudesta ja ykseydestä sekä kirkon roolista sovinnon rakentajana.

UUSIIN TEHTÄVIIN

Tapio Luoma siirtyi arkkipiispaksi Espoon hiippakunnan piispan virasta. Vaikka arkkipiispa on piispa muiden joukossa, työn luonne on muuttunut.

– Arkkipiispan työlle on leimallista asioiden paljous. Jatkuvana haasteena on punaisen langan ja myös oman mielenrauhan säilyttäminen. Kun Espoon piispana sain keskittyä pitkälti oman hiippakunnan seurakuntien hoitoon, vievät kokonaiskirkolliset velvoitteet nyt suurimman osan ajasta ja oman alueen seurakunnille on toistaiseksi jäänyt vain vähän aikaa.

Arkkipiispalla on kaitsentavastuu yhdeksästä seurakunnasta eli Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän seurakunnista. Tältä osin arkkipiispan työtaakkaa on kevennetty: aikaisemmin seurakuntia oli enemmän, ja ennen arkkhiippakunnan toisen piispan viran perustamista 1990-luvulla arkkipiispa

vastasi kaikista arkkhiippakunnan seurakunnista. Pitäisikö arkkipiispan saada keskittyä pelkästään kokonaiskirkon johtamiseen?

– Mikä on sellainen piispa, jolla ei ole kaitsentatehtävää suhteessa paikallisseurakuntiin? Pidän välttämättömänä, että arkkipiispallakin on suora kytkös seurakuntiin, ja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on haluttu tietoisesti säilyttää tämä ulottuvuus. Arkkipiispan kosketus seurakuntaelämään on tärkeä, sillä paikallisseurakunnassa tehtävä työ on kaikkein tärkein kirkon työn taso ja arkkipiispan on oltava siitä selvillä.

Arkkipiispan vaalin toisella kierroksella Luoman vastaehdokkaana ollut Porvoon hiippakunnan piispa Björn Vikström on ilmoittanut siirtyvänsä syksyllä 2019 teologisen etiikan ja uskonnonfilosofian opettajan tehtävään Åbo Akademiin. Kohdistuuko piispan viran muotoon ja sisältöön tällä hetkellä muutospaineita?

– En erityisesti lämpene ajatukselle määrääikäisestä piispuudesta, vaikka olinkin tulevaisuuskomitean jäsenenä mukana ehdottamassa tämän vaihtoehdon pohtimista. Toki maailmalla tunnetaan luterilaisia kirkkoja, joissa piispan viran hoito on määrääikäinen, samoin kirkkoja, joissa ei ole lainkaan piispaa. Suomessa on kuitenkin historiallisesti korostettu piispan virkaa ja lähdetty siitä,

että piispuus kuuluu kirkkoon. Voi kuitenkin olla, että piispan virka kaipaa terävöittämistä nykyajan vaatimuksiin suhteutettuna. Vuosisatoja Suomessa oli päällimmäisenä ajatus piispasta viranomaisena, mutta enää pitkään aikaan piispan auktoriteetti ei ole perustunut asemaan vaan keskeistä on se, miten viran haltija virkaansa hoitaa.

Piispan viran terävöittämisellä Luoma tarkoittaa viran tehtävien ja sisällön teologista pohdintaa ja sen selkeämpää sanoittamista. Vaikka kirkkolainsäädännössä luetellaan piispan keskeisiä tehtäviä (Kirkkojärjestyksen 18. luku), lista ei ole kaiken kattava.

– Vielä enemmän voisi pohtia sitä, mitä kirkko odottaa piispalta. Yksi tällainen on ainakin mediasuhteet, joita ei mainita kirkkojärjestyksessä mutta joita ilmiselvästi odotetaan piispalta. Kaiken kaikkiaan mielestäni kirkon ja median suhteet ovat hyvät. Edeltäjäni tässä virassa ovat onnistuneet siinä hyvin. On myös selvää, että kirkko kiinnostaa mediaa siinä missä mikä tahansa keskeinen, yhteiskunnallinen instituutio. Kirkko ei voi olettaa saavansa mitään erityiskohtelua.

Arkkipiispan vaalissa Luoma profiloitui ”keskitien piispaksi” ja katsoi sen ratkaisseen vaalin (mm. *Kirkko & Kaupunki* 1.3.2018). Tietoisien profiilin luomisen sijaan hän kuitenkin painottaa kokemustaan seurakuntatyössä.

– En halua tietoisesti hakea erityistä profiilia mutta toki jokainen tekee työtä omasta persoonastaan ja kokemuksestaan käsin. Omassa piispuudesani näkyy väistämättä se, mistä olen myös iloinen: minulla on kokemusta paikallisseurakunnan työstä joka portaalta apupapista kirkkoherraksi. Arvokain oppi, jonka olen seurakuntatyöstä saanut, on sen ymmärtäminen, että kaikkein keskeisintä on ihmisten kohtaaminen. Toivon sen näkyvän myös nykyisen virkani hoidossa.

– On mahdotonta olla korostamatta liikaa paikallisseurakunnan merkitystä. Kirkon varsinainen työ tehdään siellä ja siksi kirkkoherran virka on kirkon tärkein johtajanvirka.

PIISPAT – YKSIMIELISIÄ VAI YKSIPUOLISIA?

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispakunta koostuu tällä hetkellä yksinomaan miehistä. Lisäksi

yhdeksästä tämänhetkisestä piispan viran haltijasta yhtä lukuun ottamatta kaikki ovat suorittaneet teologiset opintonsa systemaattisesta teologiasta (Mikkelin piispan Seppo Häkkisen pääaine on käytännöllinen teologia) ja lähes kaikki ovat teologian tohtoreita (Turun arkkihiippakunnan piispa Kaarlo Kalliala on teologian lisensiaatti, Helsingin piispa Teemu Laajasalo puolestaan kasvatustieteiden tohtori). Mistä tämä kertoo? Entä miten taataan, ettei piispainkokouksesta muodostu samanlaisten ihmisten sisäpiiri, joka ei edusta tai edes tavoita kirkon moninaisen jäsenistön elämäntilanteita ja näkemyksiä? Luoman näkemyksen mukaan avainasemassa ovat valitsijat.

– On vaikea suoralta kädeltä vastata, miksi ensin ehdokkaiksi on valikoitunut ja sitten piispoiksi on valittu noin voittopuolisesti systemaattisen teologian edustajia. Tiedän omasta kokemuksesta, että ehdokkaaksi suostutaan pitkän ja vakaan, joskus myös vaikean harkinnan jälkeen. Kun ehdokkaaksi on suostunut, ei voi muuta kuin tuoda mahdollisimman aidosti esiin sen, kuka on, myös oman epävarmuutensa. On äänestäjien asia tehdä valinta, ja pitäisikin kysyä äänestäjiltä, miksi piispakunnassa on niin paljon systemaattikkoja. Me piispat olemme huonoja vastaamaan itse siihen kysymykseen.

– Osittain piispakunnan samankaltaisuus on myös näköharha. Olemme aika erilaisia ja edustamme erilaisia tulokulmia asioihin, sillä tulemme eri hiippakuntien erilaisista todellisuuksista. Piispakunta on moninaisempi kuin miltä saattaa päälle päin näyttää. Myös ikäjakauma on itse asiassa varsin suuri. Ikäjakaumaa ei toisaalta voi suurentaa loputtomasti, sillä kovin nuori ei ole ehtinyt hankkia sellaisia kannuksia, että tulisi valituksi.

Piispakunnan sukupuolijakauman yksipuolisuus kuitenkin askarruttaa Luomaa

– On iso ja mielenkiintoinen kysymys, miksi piispojen joukossa on vain miehiä. Meillähän on paljon päteviä naisia, ja naisten pappettakin on takana jo kolmekymmentä vuotta. Ainoa keino saada naisia piispoiksi on saada naisehdokkaita vaaleihin. Mielestäni tässä näkyy jälleen se, ketä on pyydetty ehdolle ja kuka on suostunut ehdolle – ovatko ne pappisnaiset suostuneet ehdolle, joita on kysytty? Tiedän itse, ettei suostuminen ole helppoa, vaan siinä joutuu punnitsemaan monta asiaa, erityisesti sitä,

mistä olen henkilökohtaisessa elämässäni valmis luopumaan, jos tulen valituksi julkiseen virkaan. Ymmärrän erittäin hyvin jokaista, joka harkinnan jälkeen tulee siihen tulokseen, ettei ole käytettävissä. Onneksi kaikesta huolimatta piispanvaaleissa on ollut naisia ehdokkaina ja tulevassa Espoon vaalissa jo puolet ehdokkaista on naisia. Irja Askolan piispuus on ollut äärimmäisen merkittävä niin kirkolle ja piispan viran roolille kuin sen merkitykselle yhteiskunnassa.

Johtuuko naisten vähäinen osuus siis naisten henkilökohtaisista valinnoista, vai onko myös rakenteellisia syitä, jotka hankaloittavat naisten etenemistä kirkollisiin johtotehtäviin? Miten naisten johtajuutta kirkossa voitaisiin tukea teologisesti ja vahvistaa käytännössä?

– Kirkossammehan on jo melko paljon naisia kirkkoherroina, mutta mietin, onko valintaprosessi naisille jossakin mielessä erilainen kuin miehille. Olen miettinyt myös sitä, pitäisikö hiippakunnan koulutusyhteisöä kehittää johtajuuden näkökulmasta. Kirkossa tähän on sinällään jo kiinnitetty huomiota, mutta kenties nuoria pappeja, niin naisia kuin miehiä, pitäisi entisestään kannustaa koulutautumaan pastoraalikursseilla ja seurakuntatyön johtamiskoulutuksessa. Usein ratkaisevaa voi olla toisilta, etenkin esimieheltä saatu kannustus.

– Nähdäkseni lopulta yksittäinen pappi on kuitenkin se, joka tekee valinnan, lähteekö ehdokkaaksi, kun johtavia virkoja täytetään. On tärkeää varmistaa, että kirkon eri tasoilla on riittävä määrä molempia sukupuolia, mutta vaaleissa prosenttijaakoja neljäkymmentä – kuusikymmentä ei voida ottaa huomioon.

Naisten johtajuuteen kirkossa vaikuttaa edelleen se, että naisten pappeuden vastustusta esiintyy edelleen. Se, että kyseenalaistaa toisen oikeuden toimia työssään, ei ole johtajuuden tukemista, Luoma toteaa.

– Pidän harmillisena sitä, että naisten pappeudesta täytyy edelleen tällä tavalla keskustella, vaikka selkeä päätös kirkon viran avaamisesta naisille on tehty jo vuosikymmeniä sitten. Kaikille papeille sukupuolesta riippumatta kuuluu mahdollisuus palvelella kirkkoa sekä rauha tehdä työtään ilman häirintää ja syrjintää.

– Kyse on myös laajemmasta yhteiskunnallisesta mentaliteetista, miten naisten johtajuuteen suhtaudutaan ylipäätään – tästä on viime aikoina esitetty joitakin varsin hämmästyttäviä tutkimustuloksia. Oma kokemukseni Espoon hiippakunnasta on, että naisten johtamat seurakunnat toimivat erinomaisesti, enkä voi ymmärtää naisten johtajuuden vähätelyä. Jokainen johtaa omalla persoonallaan sukupuolesta riippumatta, ja johtajan mielenmaisema heijastuu johdettavaan porukkaan. Mikäli jollakulla on ideoita, mitä rakenteellisia muutoksia pitäisi ja voisi tehdä, jotta naisten johtajuus olisi kirkossa paremmin sisäänrakennettu, olisin kiinnostunut niitä kuulemaan.

KIRKON JA YLIOPISTOTEOLOGIAN RAJAPINNASSA

Tapio Luoma väitteli vuonna 1999 teologian ja luonnontieteiden suhteesta skotlantilaisen teologin Thomas F. Torrance'n ajattelussa. Dogmatiikan alan väitöskirjan julkaisi sittemmin Oxford University Press nimellä *Incarnation and Physics: Natural Science in the Theology of Thomas F. Torrance* (2002). Mitkä ovat väitöskirjan keskeiset tulokset pähkinänkuoressa?

– Väitöskirjan annin voi kiteyttää kolmeen kohtaan: ensiksi, mitä kristillinen teologia on antanut luonnontieteille, toiseksi, mitä luonnontieteet ovat antaneet teologialle ja kolmanneksi, miten luonnehtia sitä yhteistä todellisuutta, jota kumpikin kuvaa omalla tavallaan. Teologia ja luonnontieteet eivät sulje pois toisiaan. Ne ovat eri lailla painottuvia, erilaisia sanoja käyttäviä inhimillisen uteliaisuuden ajamia tapoja kysellä, millainen on se maailma, jossa elämme.

Luoma kertoo harkinneensa vakavasti myös tutkijanuraa väitöskirjaa tehdessään. Lopulta hän kuitenkin totesi haluavansa palvella kirkkoa ja tehdä teologiaa kirkon sisällä. Mikä on akateemisen tutkimuksen anti papin ja piispan työssä?

– Omalle kehitykselleni akateeminen työ on ollut täysin välttämätöntä. Se on kasvattanut omaa kapasiteettiani ottaa vastuuta myös kirkollisissa tehtävissä. En kuitenkaan ajattele, että akateeminen oppiarvo olisi edellytys piispan viran hoidolle. Tohtorin tutkintoa olennaisempaa on kyselevä ja

uteltias mieli sekä valmius käydä refleктоitua keskustelua eri tavoin ajattelevien kanssa. Pitkään Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on ollut vallalla akateeminen piispaihanne ja moni piispa on tullut yliopistosta, mutta tässä on havaittavissa selkeä muutos, joka kertoo jollain tavalla valitsijoiden arvostusten muuttumisesta.

– Kaiken kaikkiaan saattaa olla niin, että kirkko ja tiedekunta ovat etäämpänä toisistaan kuin joskus aiemmin. Tilanne on selkeä, kumpikin hoitaa oman tonttinsa. Akateeminen teologia ja kirkko katsovat uskoa eri näkökulmista, joten on luonnollista, että niiden välillä on tietty jännite. Se ei ole huono asia, sillä se ruokkii kumpaakin osapuolta. Lähtökohtana on, että valtiovalta järjestää teologisen opetuksen, sillä valtiovallan näkökulmasta uskonto on sellainen yhteiskunnan osa-alue, josta täytyy olla akateemista tietoa. Kirkko puolestaan päättää, mitä se edellyttää omilta papeiltaan ja millaista teologiaa se tarvitsee. Mielestäni kirkko tarvitsee monipuolista teologista pohdintaa Jumalasta, ihmisestä ja meille kaikille yhteisestä todellisuudesta. Yhteys kirkon ja teologisen tieteen välillä tulee aina olemaan ja pysymään.

SOVINTO: JAKAUTUNEISUUTTA VASTAAN, MONINAISUUDEN PUOLESTA

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sisällä esiintyvät mielipide-erot ovat kärjistyneet viime aikoina erityisesti kysymyksessä, pitäisikö kirkon vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja. Miten sovintoa eri tavalla ajattelevien välillä voitaisiin rakentaa?

– Kaikilta osapuolilta tarvitaan sovintoon pyrkivää mieltä. Täytyy muistaa, että kirkossa on 3,9 miljoonaa jäsentä, se on erilainen organisaatio kuin esimerkiksi kahden tuhannen jäsenen yhdistys. On väistämätöntä, että tuon kokoisessa joukossa syntyy erilaisia ryhmittymiä. Erilaisten näkemysten esiintymistä ei pidä kavahtaa. Eri mieltä oleminen ei ole vaarallista, mutta ongelmallista on blokkien rakentaminen. Sovinto tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että ollaan kriittisiä todellisuutta yksinkertaistavia blokkeja kohtaan. Esimerkiksi suoraviivainen jakolinja liberaalien ja konservatiivien välillä peittää sen tosiasian, että sekä konservatiivisuus että liberaalius ovat monitahoisia ilmiöitä. Joku on konservatiivi yhdessä asiassa, mutta liberaali toisessa ja toisin

päin. Toisaalta blokkien rakentuminen on luonnollista, kun samalla tavoin ajattelevat löytävät toisensa. Ongelmalliseksi se muodostuu silloin, kun aletaan kyräillä toisia eikä enää katsota toista silmiin.

Piispan rooli on Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ollut perinteisesti vahva, ja kirkkojärjestyksessä piispan ensimmäisenä tehtävänä mainitaan kirkon ykseyden vaaliminen. Mitä kirkon ykseys tarkoittaa ja miten piispat voivat sitä vaalia?

– Kirkossa on pitkään ollut ihanteena, että piispat puhuvat vain yhdellä äänellä. Piispat eivät kuitenkaan koskaan ole olleet täysin samaa mieltä. Ainakaan nykyään ei enää pidä paikkansa, että piispakunta pyrkiisi jotenkin peittelemään keskinäisiä erimielisyyksiään. Joskus kirkkoa kuvataan konsensushakuiseksi, mutta en tunnista tätäkään nykykirkossa. Sanalla ”konsensus” on huono kaiku, sillä siihen liittyy helposti ajatus siitä, että tehdään liikaa myönnytyksiä, jotta voidaan sanoa jotain yhdessä. On toki tärkeää, että piispat pystyvät sanomaan asioista jotakin, mutta sen on oltava sellaista, johon jokainen voi yhtyä vapain ja iloisin mielin. Piispakollegioon liitetään usein sangen ristiriitaisia odotuksia: toisaalta vierastetaan konsensusta ja kompromissia, toisaalta samaan aikaan odotetaan yhteistä ääntä. Esimerkiksi samaa sukupuolta olevien avioliittoa koskevassa kysymyksessä piispoilla on erilaisia näkemyksiä. Minusta huomionarvoista on kuitenkin se, mitä piispat ovat kysymyksestä sanoneet yhteen ääneen ja yksimielisesti: periaatteena tulee pitää, että näkemyserot suhtautumisessa samaa sukupuolta olevien avioliittoon eivät muodostu kirkkoa jakavaksi asiaksi. Tämä on vahva teologinen viesti ja kuvaa piispojen teologista johtajuutta.

– Kirkollisen johtajuuden jatkuva haaste on, miten luoda yhteyttä keskenään erimielisten välille. En säikähdä riitelyä, mutta on muistettava, että se ei ole ainut eikä useinkaan rakentavin tapa selvittää asioita. Moninaisuus on ollut jo alkuseurakunnan kysymys, ja Paavali oli hyvin huolissaan monien seurakuntien ykseydestä. Esimerkiksi Ensimmäisen korinttilaiskirjeen alussa hän tarttuu kuppikuntaisuuteen, kun joku sanoo olevansa Apolloksen puolella, joku taas Paavalin puolella, joku peräti Kristuksen puolella. On huomionarvoista, ettei Paavalilta heru sympatiaa edes niille, jotka sanovat olevansa Paavalin puolella

– hän vetäytyy sivuun kaikesta paikallisesta kuppikuntaisuudesta ja hänen opetuksensa huipentuu keskinäisen rakkauden ylistykseen (vrt. 1. Kor. 13).

Mitä tällainen yhteyden rakentaminen voisi käytännössä olla ilman, että se tulee ylhäältäpäin ja koetaan alentuvaksi? Miten yksimielisyyttä edistetään ilman, että siihen pakotetaan?

– Ykseys ymmärretään täysin väärin, jos siihen yritetään pakottaa. Pakottaminen ei missään nimessä kuulu ykseyteen. Mieleeni tulee Tuomas Akvinolaisen ajatus, jonka hän liitti Pyhään Kolminaisuuteen mutta joka sopii yhtä hyvin myös kirkon ykseyden pohtimiseen: *unum non removet multitudinem sed divisionem* – ”ykseys ei poista moninaisuutta vaan jakautuneisuuden.” Kun ykseys ymmärretään tähän tapaan, on selvä, ettei moninaisuus ole ongelma eikä ykseys voi kirkossa perustua siihen, että kaikesta pitää olla samaa mieltä.

– Ykseys on sitä, että tunnustetaan, mikä meille on uskossa yhteistä, että erimielisetkin ovat rakkaita sisaria ja veljiä Kristuksessa. Jos tämä taju katoaa, katoavat myös kaikki pidäkkeet siltä, että kohdellaan toista ala-arvoisesti eikä kunnioiteta häntä, vaan aletaan kyräillä. Olen ehkä vähän idealisti, mutta näen, että yhteys on syvästi hengellinen asia. Sen perusta on ylösnoussut Kristus. Hän on meidän ykseytemme tae, ei meidän mielipiteemme ja eri- tai samanmielisyysytemme. Tästä lähtökohdasta voidaan sitten tarkastella, mistä olemme samaa ja mistä eri mieltä, mistä asioista on tarpeen saavuttaa riittävä samanmielisyys ja mistä voidaan olla eri mieltä. Jos olemme kristittyjä, jos uskomme, että Kristus on ylösnoussut, jos me olemme kirkko, meidän pitäisi pystyä elämään erimielisyyksien kanssa sillä tavalla, että voimme kutsua toinen toisiamme rakkaiksi sisariksi ja veljiksi Kristuksessa. Kirkko on olemassa hengellistä elämää varten, siksi ykseys on hyvin syvästi hengellinen asenne ja ehtoollinen yhteyden ateriana äärimmäisen merkittävä. Näkemys, että kaikki papit eivät voi toimittaa ehtoollista, sotii eukaristiaan kuuluvaa ykseyttä vastaan.

Mikä sitten on pienin yhteinen nimittäjä, joka yhdistää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä?

– Yhteisiä nimittäjiä ovat ainakin kaste, ehtoollinen, yhteinen usko Kristukseen ja sitoutuminen

tämän kirkon elämään. Täytyy tietysti muistaa, että toisin kuin joskus aikanaan, meidän kirkollamme ei ole nykyään mahdollisuutta erottaa ketään. Niin kauan kuin joku haluaa olla kirkon jäsen, hän voi pysyä jäsenenä, vaikka ei allekirjoittaisi mitään pelisääntöjä.

Historiallisesti kirkon sisäinen moninaisuus on kanavoitunut herätysliikkeisiin, ja näin on osin edelleen. Millaisia myönteisiä purkautumiskeinoja moninaisuus voi löytää tässä ajassa? Voivatko henkilöseurakunnat olla ratkaisu?

– Erilaisilla jumalanpalvelusyhteisöillä seurakuntien sisällä on usein vilpitön halu rakentaa paikallisseurakuntaa. Jos ne pysyvät osana seurakunnan yhteistä jumalanpalveluselämää ja kirkkoherran kaitsennan alla, pidän niitä positiivisena tapana antaa moninaisuudelle tilaa. Moninaisuuden kanssa elämiseen ei ole muita keinoja kuin dialogi ja vuorovaikutus. Dialogi merkitsee sitä, että voin pelkäämättä ja leimatuksi tulematta ilmaista oman käsitykseni. Se on sitä, että kunnioittaa toisen tilaa etsiä sanoja, keskeneräisyydenkin tunnustamista. Dialogissa pitää pystyä luottamaan siihen, että toisella osapuolella hyvä tahto kuunnella ja tulkita omia ajatuksia.

Usein toivotaan, että ”kirkko” sanoisi jotain ja olisi jotain selkeää mieltä. Kuka on kirkko? Kuka saa ja kenen pitäisi käyttää kirkon ääntä?

– Kirkon ääni voi eri yhteyksissä tarkoittaa eri asioita, mutta kyllä ilman muuta pitäisi vahvistaa ajatusta, että jokainen kirkon jäsen edustaa kirkkoa ja on siinä mielessä kirkon ääni. Olisi tärkeää vahvistaa seurakuntalaisuuden ideaa ja kristillistä identiteettiä. Kenties meidän pitäisi pystyä raikkaammin sanoittamaan sitä, mitä kristittynä oleminen merkitsee. Nykyinen moniuskontoinen maailma ohjaa ihmisiä miettimään, miksi olen kristitty ja kirkon jäsen, kun vieressä on islaminuskoisia, juutalaisia, uskonottomia ja niin edelleen. Olemmeko kirkkona onnistuneet asettumaan näin kyselevien ihmisten rinnalle? Olemmeko avoimia niille erilaisille tavoille, joilla he uskonnollista identiteettiään pohtivat? On tärkeä muistaa, että identiteetti ei ole koskaan jotakin täysin valmista ja ylhäältä päin annettua vaan ennen kaikkea prosessi, jossa tapahtuu jatkuvasti kasvua.

– Paikallisseurakunta on tässäkin avainasemassa. Korostan uudelleen, että kirkon tärkein johtajan virka on kirkkoherran virka, koska hän johtaa paikallisyhteisöä, jossa on kirkon eturintama. Siellä pystytään luomaan sellaisia seurakuntalaisuuden malleja, jotka kantavat, kun kirkon ympärillä käydään valtakunnallisia kohuja. Ellei paikallisseurakunnissa tehtäisi niin hyvää työtä, luulen että eropiikit olisivat paljon korkeampia. Piispan tehtävä on tukea paikallisseurakuntien työtä.

KIRKKOJEN VÄLINEN YKSEYS

Viime vuosikymmeninä on otettu merkittäviä ekumeenisia askeleita kohti kirkkojen välistä sovintoa. Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle keskeisimmät ovat Porvoon sopimus ja luterilais-katolinen *Yhteinen julistus vanhurskauttamisesta*. Paikallisista ekumeenisista oppikeskusteluista Suomen katolisen kirkon kanssa on vastikään julkaistu raportti *Kasvavaa yhteyttä*, jota on julkisuudessa myös arvosteltu siitä, että lähentyminen on tapahtunut liikaa katolisen kirkon ehdoilla. Toisaalta kahdenkeskinen dialogi Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa on keskeytynyt erityisesti ihmiskuvaan liittyvien erimielisyyksien vuoksi. Onko ekumeeninen työskentely jo nähnyt parhaat päivänsä?

– Kokonaisnäkemykseni Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeenisista prosesseista on vielä päivittämättä, mutta mielestäni ekumenia ei suinkaan ole vielä nähnyt parhaita päiviään. On aivan luonnollista, että pitkissä ja merkittävässä prosesseissa on erilaisia kausia: ensin on luovuuden kausi, jota seuraa järjestäytymisen ja asioiden päättämisen kausi, sitten tasaantuminen ja arki. Esimerkiksi Porvoon yhteisön kohdalla alun innovatiivisuus on muuttunut normaaliksi kanssakäymiseksi. Porvoon sopimus on perusta, jolle on nyt hyvä rakentaa ja miettiä entistä tiiviimmin, mitä yhteys merkitsee aivan käytännössä, esimerkiksi miten saada Britannian anglikaanikirkon seurakuntien ja meidän seurakuntiemme välille kumppanuussuhde, joka hyödyttää molempia.

– Meillä on kaiken aikaa olemassa neuvotteluyhteys Venäjän suuntaan, vaikka viralliset neuvottelut ovatkin olleet katkolla. Dialogi Venäjän ortodoksikirkon kanssa on ollut erittäin merkit-

tävää ennen kaikkea suomalaisten luterilaisten itseymmärryksen kannalta. Samoin sillä on ollut seurannaisvaikutuksia esimerkiksi neuvotteluille katolisen kirkon kanssa. On siis kausia, jolloin käydään syvällistä teologista työskentelyä, joka sitten itsessään tulee tietynlaiseen päätepisteeseen tai kohtaan, jossa se ei enää sellaisenaan jatku mutta jonka varaan ruvetaan rakentamaan uutta. Dokumentti *Kasvavaa yhteyttä* on osoitus siitä, miten paikallisesti täällä Suomessa luterilaiset ja katolilaiset ovat löytäneet siinä määrin yhteistä kieltä, että olemme voineet omissa kontekstissamme yhdessä lausua jotakin. Se, millaisen vastaanoton ja vastauksen tämä dokumentti saa esimerkiksi Saksassa tai Espanjassa, jää nähtäväksi. Joka tapauksessa kyse on paikallisesti äärimmäisen merkittävästä ekumeenisesta prosessista. Oman maan sisäisen ekumenian näkökulmasta se kertoo, miten hyvät suhteet kirkkoilla on keskenään.

Luoma myöntää, että yksi ekumenian suurista haasteista on se, miten ekumeeninen tietoisuus saadaan paikallisseurakuntien eläväksi todellisuudeksi. Tähän tulisi kuitenkin kaikin voimin pyrkiä, sillä myös ekumeenisen yhteyden etsimisessä paikallisseurakunnat ovat Luoman mukaan avainasemassa. Yksi avaintekijä voisi olla pastoraalikoulutus.

– Ekumeenisia tilanteita tulee myös paikallisella tasolla vastaan yhä enemmän, ja ne auttavat ymmärtämään, että ekumeenisilla yhteyksillä on tärkeä merkitys. Monin paikoin keskeisin ekumeeninen kysymys on, mikä on paikallisen luterilaisen kirkon suhde paikalliseen hellunta- tai vapaakirkkoon. Arvioisin, että ekumeeninen työskentely vapaiden suuntien kanssa on erittäin hyvällä tolalla ja ekumeenisessa työskentelyssä heidän kanssaan on päästy eteenpäin. Toisaalta, jos esimerkiksi suhde katoliseen kirkkoon ei ole akuutti omissa paikallisseurakunnassa, on todennäköistä, ettei sen asian parissa jakseta kauheasti askarrella. Toivoisin kuitenkin, että ainakin sellainen ekumeeninen tietoisuus leviää, että emme enää tulkitsisi roomalais-katolista kirkkoa tunnustuskirjojen jyrkimpien kohtien mukaisesti. Samoin toivon, ettemme ylipäättään puhuisi halveksivasti tai vähättelevästi muista kirkkokunnista. Sellainen perusekumeeninen ymmärrys pitäisi kaikilla olla.

– Kansainvälisesti elämme vaiheessa, jossa koko Eurooppa on murroksessa ja etsii omaa tietään valtaviin globaalien haasteiden keskellä. Samalla kirkkojen toimintaympäristö on muuttunut. Yllättävät globaalit haasteet eivät voi olla vaikuttamatta siihen, miten ekumeniaa harjoitetaan. Näihin kuuluvat tietenkin ilmastonmuutos ja eri syistä johtuvat suuret muuttoliikkeet. Vuonna 2015 alkanut turvapaikanhakijakriisi on todennäköisesti vain alkusoitto tulevaan. Ylipäätään yleinen turvallisuustilanne on paljon hauraamman näköinen kuin mitä se oli vielä muutama vuosi sitten, kun sekä Yhdysvalloissa että Venäjällä poliittinen järjestelmä on murroksessa. Tällaiset muutokset kannustavat yhä tiiviimpään ekumeeniseen yhteistyöhön, sillä vain yhdessä kirkot voivat tuoda oman panoksensa näihin haasteisiin. Kysymys Euroopan tulevaisuudesta on Euroopan kirkkojen iso huolenaihe, ja Euroopan kirkkojen konferenssi onkin laatinut erinomaisen asiakirjan, jossa tuodaan kirkkojen näkökulmasta esiin, miten Euroopan ideaa tulee kehittää. Nähdäkseni ekumeniaa tarvitaan nyt enemmän kuin koskaan, sillä yhdessä kirkot voivat ylläpitää toivon näkökulmaa.

LUTERILAISUUS TUO TOIVOA

Yhteiskunnallisessa keskustelussa nousee jatkuvasti esiin uhkakuvia, jotka ruokkivat entisestään ihmisryhmien välisiä jännitteitä ja epäluuloja. Mitä kristillinen traditio yleensä ja luterilainen teologia erityisesti voivat antaa suomalaisen yhteiskunnan ja koko maailman kipeimpiin, sovintoa kaipaaviin kysymyksiin?

– Ristin teologia sisältää valtavat toivon näköalat. Elämän vaikeuksissa ja synkissäkin näkymissä on paradoksaalisesti toivo sisäänrakennettuna. Tämä on kaikkein ominta, mitä luterilaisina pysymme tuomaan. Vaikka huoli siitä, mihin maailma on menossa ilmastonmuutoksineen ja poliittisen ilmapiirin kiristymisen myötä, on todellinen, meidän ei pidä pelästyä liikaa hankaluuksia ja synkkiä pilviä sinänsä. Tehtävämme on muistuttaa, että kaikesta selvittää. Vaikka kaikkein synkimmät skenaariot toteutuisivat, silloinkin jossain on toivo olemassa.

– Keskitysleiriltä selvinnyt, sittemmin psykiatrina ja logoterapian kehittäjänä tunnettu Viktor

Frankl on kirjoittanut, että keskitysleirien synkimässä todellisuudessa selvisivät ne, jotka kykenivät ylläpitämään toivoa löytämällä kokemalleen merkityksen. Luterilainen traditio ottaa vakavasti synkät pilvet, jopa niin, että luterilaisuutta syytetään usein synkistelystä. Minusta se ei ole synkistelyä, vaan tosiasioiden todesta ottamista. Vaikeuksia ei paeta eikä niitä siivota pois, vaan niiden kanssa painiskellaan luottaen siihen, että tähän kaikkeen sisältyy toivo.

Outi Lehtipuu
Teologisen Aikakauskirjan artikkelitoimittaja
toimittaja@tatt.fi

Siiri Toiviainen
Teologisen Aikakauskirjan resensiotoimittaja
resensiot@tatt.fi